

Bu sayımız, 15 Temmuz Şehitlerine ithaf edilmiştir...

muhafazakârdüşünce

15 temmuz'un ışığında Türkiye

kadim

MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCE/THE JOURNAL OF CONSERVATIVE THOUGHT

4 aylık yerel süreli düşünce dergisi

Yıl Year: 13 • Sayı Issue: 49 • Eylül september - aralık december 2016

ISSN 1304-8864

Kadim Yayınları Adına Sahibi/Owner: Serhat Buhari Baytekin
Genel Yayın Yönetmeni/General Director: Selman Salim Kesgin

Genel Koordinatör/Administrative Coordinator: Üzeyir Tekin
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/Managing Editor: S. Buhari Baytekin
Yurtdışı İlişkiler Koordinatörü/International Affairs Coordinator: Okan Arslan
Reklam ve Halkla İlişkiler/Marketing and Public Relations: Ayşegül Öz
Görsel Yönetmen/Creative Director: Ezgi Zorlu
Tasarım/Design: Yeter Baysal
Web Yönetimi/Webmaster: Harun Kaban

49. Sayı Editörleri/Editors of 49th Issue: Doç. Dr. Bengül Güngörmez - Doç. Dr. Mahmut Hakkı Akın

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Bedri Gencer, Yıldız Teknik Ü.
Prof. Dr. Bekir Berat Özipek İstanbul Medipol Ü.
Prof. Dr. Bülent Arı, İstanbul Sabahattin Zaim Ü.
Prof. Dr. Cemal Fedayi, Kırıkkale Ü.
Doç. Dr. Kudret Bülbül, YTB Başkanı
Doç. Dr. Hamit Ersoy, RTÜK
Doç. Dr. Ahmet Yıldız, TBMM
Doç. Dr. Fatih Duman, Hitit Ü.
Doç. Dr. Mahmut Hakkı Akın, Necmettin Erbakan Ü.
Doç. Dr. Şaban Kardeş, TOBB Ü.
Doç. Dr. Ahmet Özcan, Karatekin Ü.
Doç. Dr. Hamit Emrah Beriş, Gazi Ü.
Doç. Dr. Bengül Güngörmez, Uludağ Ü.
Dr. Necdet Subaşı, Başbakanlık
Dr. Ahmet Helvacı, İçişleri Bakanlığı
Mustafa Armağan, Araştırmacı, Yazar
Dr. Zeynep Çağlayan İçener
Dr. Şenay Eray, Afyon Kocatepe Ü.
Hamdi Turşucu, Kültür Bakanlığı

Danışma ve Hakem Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Birol Akgün, Necmettin Erbakan Ü.
Prof. Dr. Kenan Gürsoy, İstanbul Aydın Ü.
Beşir Ayvazoğlu
Prof. Dr. Naci Bostancı, TBMM
Prof. Dr. Ömer Çaha, Yıldız Teknik Ü.
Prof. Dr. Hüsamettin Arslan, Uludağ Ü.
Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya, Başbakanlık
Prof. Dr. Davut Dursun, Sakarya Ü.
Prof. Dr. M. Şükrü Hanioglu, Princeton Ü.
Prof. Dr. Süleyman Seyfi Öğün, Maltepe Ü.
Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar, Beykent Ü.
Prof. Dr. İhsan Sezal, TOBB Ü.
Prof. Dr. Şaban H. Çalış, Selçuk Ü.
Prof. Dr. Richard Gamble, Hillsdale College
Annette Y. Kirk, The Russell Kirk Center
Prof. Dr. Suna Başak, Gazi Ü.
Prof. Dr. Nazım İrem, İstanbul Aydın Ü.
Prof. Dr. Halis Çetin, Cumhuriyet Ü.

YÖNETİM YERİ/CONTACT

Rabat Sok. No: 27/2 Gaziosmanpaşa, Çankaya/ANKARA

Telefon/Phone: 0-312 431 21 55

E-posta/E-mail: dergi@muhafazakar.com - muhafazakardd@gmail.com

Genel ağı/Web: www.muhafazakar.com

ABONELİK/SUBSCRIPTION

Telefon/Phone: 0-312 431 21 55

HAZIRLIK/PREPARATION

Uluslararası Piri Reis kültür Ajansı www.pirireisajans.com - info@pirireisajans.com

Telefon/Phone: 0-312 446 21 56

BASKI/PRINT

Baskı Tarihi/Print Date: Aralık 2016

Baskı Yeri/Print Address: MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri

Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Kadim Yayınları tarafından yayımlanmaktadır. Muhafazakâr Düşünce ulusal hakemli bir dergidir. Yılda 3 sayı yayımlanır ve Türkçe ve İngilizce makalelere, çevirilere, analizlere ve kitap tanıtımlarına yer vermektedir. Dergide yayınlanan makalelerden yazarları sorumludur. Yayımlanan makaleler EBSCOhost tarafından taranmakta ve makalelerin İngilizce özetleri indeks servisinde yer almaktadır.

bu sayıda

muhafazakâr düşünce'den
preface

15 temmuz'un ışığında
Türkiye
Turkey in the light
of july 15th

Muhafazakâr Düşünce'den / 9

Takdim / 15

15 Temmuz Darbe Girişimi ve Muhafazakârlığın Türkiye Bağlamı
-Türkiye'de Muhafazakârlığı Yeniden Düşünmek-
July 15th Coup Attempt and the Turkey Context of Conservatism
-Rethinking Conservatism in Turkey -
FARUK KARAARSLAN / 21

Türkiye Siyasi Kültüründe Laiklik Meselesi ve 15 Temmuz Sonrası
Laiklik Tartışmaları ve FETÖ
The Issue of Secularism in Turkish Political Culture and Secularism
Debates after July 15th and FETO
MAHMUT HAKKI AKIN / 37

15 Temmuz Sivil Direnişi: Demokrasiyi Yeniden Kurmak
Civil Resistance To July 15th: Reestablishing Democracy
ALİM YILMAZ / 57

Batı'nın Demokrasi Paradoksu, 'Demokratik Darbe'
Kavramsallaştırması ve 15 Temmuz Darbe Kalkışması
Paradox of Democracy in the Western World, Conceptualisation of
'Democratic Coup', and Coup Attempt of July 15th
GÖKHAN BOZBAŞ / 73

"Sessiz Yiğit"ların Sosyal Teoride Ele Gel(e)meyişi: 15 Temmuz Örneği
The Inability of Addressing the "Silent Masses" In Social Theory: The
Example of July 15th
İBRAHİM NACAK / 91

15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminin Sosyolojik Okuması
Sociological Aspects of the Military Coup Attempt of July 15th
M. ZEKİ DUMAN / 103

Gnostik Düşünce Kurumsal Yapılara Karşı: Yeni Kolonyalizmin Sofistik
Silahı
Gnostic Ideas Against Institutional Structures: The Sophisticated
Weapons of the New Colonialism
MUSTAFA SAİD KURŞUNOĞLU / 119

15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrasında Gerilen Türkiye-Almanya
İlişkilerinde Göçmen Meselesi
The Problem of Immigrants in Turkey-Germany Relations which were
Strained after the July 15 Coup Attempt
METİN AKSOY / 145

McCemaat ve Yeni Dini Hareketten (YDH) Terör Örgütüne: FETÖ
FETO: From Mc Community and the New Religious Movement (NRM)
to Terror Organization
MEVLÛT ÖZBEN / 167

27 Mayıs ve 12 Eylül Askeri Darbelerinin Türk Sinema Sektörüne
Etkileri
The Effects of May 27 and September 12 Military Coups on Turkish
Film Sector
YALÇIN LÜLECI / 183

mülakat
interview

Hüsamettin Arslan ile Darbe ve Devlet
BENGÛL GÜNGÖRMEZ / 211

değerlendirme analyses

Prematüre Doğum/Ruşeym Ölüm: 15 Temmuz Darbe Teşebbüsünün Anatomisi
Premature Birth/Germ Death: Anatomy of the Coup Attempt of July 15th
MURAT ÇEMREK / 221

Darbenin Sağı Solu Olmaz
Right or Left-Wing, a Coup is After all a Coup
BESİM F. DELLALOĞLU / 227

Türkiye-Batı İlişkilerinin Ontolojik Derinliği
Ontological Depth of Turkey-West Relations
TAHSİN GÖRGÜN / 235

Toplumsal Algıda 15 Temmuz Darbe Girişimi
The Coup Attempt of July 15th in Social Perception
İPEK COŞKUN • HAZAL DURAN / 257

derkenar postscripts

Soğuk Savaş Dönemi Türkiye'sinde Arnold J. Toynbee ve İslâmcılık
Sezai Karakoç'un Yazılarında Medeniyetçilik
Arnold J. Toynbee and Islamism in Cold War Era Turkey
Civilizationism in the Writings of Sezai Karakoç
CEMİL AYDIN • BURHANETTİN DURAN / 271

Müslüman Kadının Sesi: İslâmcı Romanların Kadın Yazar ve Anlatıcıları
The Voice of Muslim Women: Female Writers and Narrators of Islamist
Novels
NESRİN AYDIN SATAR / 295

Mevlana Düşüncesinde Hikmet
The Concept of Wisdom in Thinking World of Rumi
GÜLŞEN YAYLI / 315

kitap tahlili book analyses

Gizliliğin ve Gizli Topluların Sosyolojisi
RUHİ CAN ALKIN / 327

Kesin İnançlılar
MUSTAFA ALİ MİNARLI / 333

Kötülüğün Sıradanlığı (Adolf Eichmann Kudüs'te)
NİLÜFER ÖZTÜRK AYKAÇ / 341

Kötülüğün Sıradanlığı (Adolf Eichmann Kudüs'te)
AKİF KEMAL KOÇ / 347



- 1. Muhafazakâr Düşünce** ulusal hakemli bir bilimsel dergidir. Her sayıda farklı dosya konuları işlenir; bunun yanı sıra dosya dışı önemli çalışmalara da yer verilir.
- Gönderilecek çalışmalarda sosyal bilimlerde yaygın ve kabul edilmiş kaynak gösterme yöntemlerinden (APA) herhangi biri, kendi içinde tutarlı olmak koşuluyla kullanılabilir. Çalışmaların mutlaka kaynakçası yapılmalıdır.
- Çalışmalarla birlikte, 250 kelimeyi aşmayan Türkçe ve İngilizce özet, 10 kelimeyi geçmeyecek şekilde Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler iletilmelidir. Ayrıca yazarla irtibat için gerekli iletişim bilgileri de gönderilmelidir.
- Muhafazakâr Düşünce**'ye gönderilen çalışmalar, Times New Roman tipinde, bir buçuk aralıklı olarak A4 boyutunda 22 sayfayı (En az 3.500 en fazla 6.500 kelime) geçmeyecek şekilde düzenlenmelidir.
- Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanacak çalışmaların imlâ ve noktalamasında yazarın tercihleri geçerlidir; ancak sehven yapıldığı varsayılan hatalar düzeltilir.
- Gönderilen çalışmaların yanıtlanma süresi 60 gündür. Bu süre içerisinde yanıtlanmayan çalışmalar ulaşmamış demektir. Çalışmalarla ilgili, hakemlerden edinilen olumlu ya da olumsuz görüş, çalışmanın yazarına bildirilir; gerekli düzeltmeler istenir.
- Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanan çalışmaların fikrî sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayın için kabul edilen çalışmaların yayın hakkı **Muhafazakâr Düşünce**'ye aittir.
- Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanan polemik konusu olan çalışmalarda yazarlara en fazla 2 kez cevap yazma hakkı tanınır.
- Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanan çalışmaların yazarlarına yazıların bulunduğu sayıdan iki adet; yayın ve danışma kuruluna ise her sayıdan birer adet gönderilecektir.
- Muhafazakâr Düşünce**'ye yazı göndermek için şu adresler kullanılacaktır: slmkesgin@gmail.com - muhafazakardd@gmail.com
- Gelecek sayının dosya konusu Web sitesinde yayınlanacaktır.

Meş'um darbe girişiminin ardından istikbaline ve istiklaline sahip çıkanları Türk halkının duruşunu tarihe not düşmek, darbeye giden süreci sosyolojik olarak değerlendirmek ve 15 Temmuz'u kavramsallaştırmak amacıyla duyurduğumuz yazı çağrısına çok sayıda hocamız kıymetli çalışmalarıyla destek verdiler.

15 Temmuz şehitlerine ithaf ettiğimiz bu sayıda;

Faruk Karaarslan, "15 Temmuz Darbe Girişimi ve Muhafazakârlığın Türkiye Bağlamı -Türkiye'de Muhafazakârlığı Yeniden Düşünmek-" başlıklı makalesinde 15 Temmuz gecesi darbeye direnen kitle üzerinden Türk muhafazakârlığının yeni dönemini tartışıyor. Karaarslan çalışmasında muhafazakârlık kavramının kullanımına dair tartışmalardan hareketle Türkiye'de sosyal bilimlerin tekrar tartışılmasını gerektiğini iddia ediyor.

Mahmut Hakkı Akın, "Türkiye Siyasi Kültüründe Laiklik Meselesi ve 15 Temmuz Sonrası Laiklik Tartışmaları ve FETÖ" başlıklı makalesinde cumhuriyet tarihi boyunca devlet tarafından takip edilen laiklik anlayışının ve uygulamalarının Türkiye'de dini hayat üzerindeki etkileri ve FETÖ türü bir örgütlenmenin ortaya çıkışındaki rolünü tartışmaya açıyor. Akın'a göre katı laiklik politikaları, dini cemaatlerin ve grupların önemli bir dönüşüm yaşamasına sebep olmuştur. Çok partili hayata geçilmesi sonrasında dini cemaatlerin önemli bir figür haline

gelmesi, siyasilere ile aralarında bir fayda ilişkisi kurulmasına zemin hazırladı.

“15 Temmuz Sivil Direnişi: Demokrasiyi Yeniden Kurmak” başlıklı makalesinde Alim Yılmaz demokratik yollarla iŐ başına gelen iktidarların demokrasi ve hukuku, ayrıcalıklı gruplar ve bu gruplarla kurulan iŐbirlięiyle değil, toplumdaki sağladığı destekle koruyabileceğinin görüldüğünü ifade etmektedir. Yılmaz’a göre devletin bütün kurumlarıyla yeniden kurulması, liyakat esasına göre istihdam siyaseti izlenmesi ve toplumsal çeŐitlilięin devlet kadrolarına yansınması, muhtemel darbe teŐebbüslerini engelleyecektir.

“Sessiz Yiğin”ların Sosyal Teoride Ele Gel(e)meyişi: 15 Temmuz Örneği“ başlıklı çalışmasında İbrahim Nacak, “sessiz yiğin” kavramından hareketle kitle, sosyal yiğin, kalabalık kavramları tartışıyor. Nacak makalesinde 15 Temmuz darbe girişiminin sessiz yiğin kavramsallaŐtırmasını nasıl dönüŐtürdüęünü de ele alıyor. Türkiye’de toplumu ya da halkı sessiz çoğunluk olarak görmeyi eleŐtiren Nacak’a 15 Temmuz ve sonrasında yaŐananlar sadece “sessiz yiğin”ların kendisini sürü ya da koyun diye tanımlayanlara karşı bir cevap değil, aynı zamanda sessiz olmasından istifade edip, sessizliğini sürdürmesi için mücadele eden kesim(-ler)e karşı bir cevaptır.

Mehmet Zeki Duman “15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminin Sosyolojik Okuması” başlıklı makalesinde darbe girişimini, gerek nedenleri ve oluşumu gerekse sonuçları itibariyle önceki darbelerin tümünden farklılaŐan yönlerini sosyolojik olarak değerlendiriyor. Duman’a göre 15 Temmuz darbe girişiminin en önemli iki önemli sonucu Türkiye’de bir gelenek haline almaya baŐlayan darbelerin artık kolay bir biçimde yapılamayacağının anlaşılması ve FETÖ’nun ülkede yıllardır adeta bir korku imparatorluğu gibi hareket etmesinin önüne geçilmesidir.

Mustafa Said Kurşunoğlu “Gnostik Düşünce Kurumsal Yapılara Karşı: Yeni Kolonyalizmin Sofistik Silahı” başlıklı makalesinde FETÖ’yü gnostik yapı kavramsallaştırması üzerinden analiz ediyor. Kurşunoğlu’na göre gnostik düşünceler ve bu düşüncelere dayalı teŐkilatlanmalar öznel ve ezoterik yapıları ile toplumsal

sağduyuya ve açıklığa dayalı kurumsal rasyonalitenin karşısı bir konumda yer almaktadırlar

“Batı’nın Demokrasi Paradoksu, ‘Demokratik Darbe’ Kavramsallaştırması ve 15 Temmuz Darbe Kalkışması” başlıklı makalesinde Gökhan Bozbaş demokrasinin bayraktarlığı iddiasında olan ülkelerin bazı darbelere verdiği desteği analiz ediyor. Bozbaş’a göre Batı ülkeleri reelpolitik gereği küresel ve ulusal medya üzerinden seçilmiş iktidarı diktatör ilan etme; mümkün mertebe halkı sokaklara dökme, iktidara istifa çağrısı yapma; çekilmezse askeri göreve çağırma ve bu yaşananları demokratik darbe olarak adlandırmakta ve bu durumu kendince meşrulaştırmaktadır.

“15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrasında Gerilen Türkiye-Almanya İlişkilerinde Göçmen Meselesi” başlıklı makalesinde Metin Aksoy Türkiye-Almanya ilişkilerini darbe girişimi açısından değerlendiriyor. Aksoy’a göre halihazırda göçmen ve entegrasyon sorunları sebebiyle inişli çıkışlı bir seyir izleyen Türkiye-Almanya ilişkileri Almanya’nın 15 Temmuz darbe girişimini Türkiye aleyhtarı ve tek taraflı olarak yorumlaması sonucu bir krizin eşindedir. Şüphesiz bu durumun Almanya’da yaşayan Türk göçmen nüfus üzerinde de etkileri olacaktır.

Mevlüt Özben tarafından kaleme alınan “McCemaat ve Yeni Dini Hareketten (YDH) Terör Örgütüne: FETÖ “ başlıklı makale bir dini cemaat olarak zamanın ve ülke koşullarının kendisine sağladığı kolaylıklarla büyüyen bir yapının, sonraları küresel dünyanın da bir realitesi olan Yeni Dini Hareketlere (YDH) özgü niteliklerle donanmasını ele alıyor.

“27 Mayıs ve 12 Eylül Askeri Darbelerinin Türk Sinema Sektörüne Etkileri” başlıklı makalesinde Yalçın Lüleci 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbelerini Türk sinema sektörüne etkisi açısından tartışıyor. Lüleci’ye göre, 1980 ve 1960 darbeleri Türk Sinameası üzerinde farklı etkiler bırakmıştır.

Mülakat kısmında darbeyi ve darbenin sosyolojisini Uludağ Üniversitesi’nden Prof. Dr. Hüsamettin Arslan’la konuştuk. Hüsamettin Hoca kendine has üslubuyla darbe gecesi hissiyatını ve analizlerini bizlerle paylaştı.

Değerlendirme bölümünde Besim Dellaloğlu “Darbenin Sağı Solu Olmaz” başlıklı çalışmasında 15 Temmuz gecesini ve

direnşini sol siyaset açısından eleştirel yorumluyor. Türkiye'deki demokrasi kültürü ve birlikte yaşama düşüncesine dair tespitlerde bulunan Dellaloğlu'nun değerlendirmesi muhafazakâr camia için de eleştiriler ve cevaplanması gereken sorular barındırıyor.

Murat Çemrek "Prematüre Doğum/Ruşeym Ölüm: 15 Temmuz Darbe Teşebbüsünün Anatomisi" başlıklı değerlendirmesinde özgürlüklerin teminatı olan devlet yapısının bundan sonraki olası darbe teşebbüslerinin önüne geçebilecek yegâne güvence olduğunu belirtiyor. Çemrek çalışmasında 15 Temmuz askeri darbe teşebbüsünün 1960 sonrasındaki başarılı ve başarısız diğer öncülleriyle ilişkisini sosyo-ekonomik bir temel üzerinden devletin ontolojisi çerçevesinde değerlendirmekte.

"Türkiye - Batı İlişkilerinin Ontolojik Derinliği" başlıklı çalışmasında Tahsin Görgün Türkiye ile Avrupa'nın sağlıklı bir zeminde ilerlemesi için birbirlerini ihmal ve inkar etmeden, birbirlerini karşılıklı olarak tanımaları gerektiğini belirtiyor. Görgün'e göre hem Batılı devletler hem de diğerleri sömürgecilik döneminin bittiğinin bilincine varmalı ve buna göre politikalar geliştirmelidir. Türkiye de, teavün üzerinden itidali yaşayarak sömürge olmadığının farkında olarak kararlar almanın ve uygulamanın imkanını bütün dünyaya göstermekle mükelleftir.

İpek Coşkun ve Hazal Duran tarafından kaleme alınan "Toplumsal Algıda 15 Temmuz Darbe Girişimi" başlıklı çalışma, SETA tarafından gerçekleştirilen, demokrasi nöbetinde meydanların tutumunu inceleyen saha araştırmasının sonuçlarını analiz ediyor.

Bu sayıda FETÖ'nün sosyolojik dinamiklerini anlamak açısından çok önemli olan bazı kitaplara dair değerlendirmeler meraklısını bekliyor.

Georg Simmel'in "Gizliliğin ve Gizli Topluların Sosyolojisi" adlı eseri Ruhi Can Alkın, Eric Hoffer'in "Kesin İnançlılar" isimli eseri Ali Minarlı, Hannah Arendt'in "Kötülüğün Sıradanlığı" adlı eseri Akif Kemal Koç ve Nilüfer Öztürk Aykaç tarafından değerlendirildi.

Derkenar kısmında üç çalışmayı sunuyoruz sizlere:

Cemil Aydın ve Burhanettin Duran tarafından İngilizce orjinali Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East dergisinde yayınlanan “Soğuk Savaş Dönemi Türkiye’sinde Arnold J. Toynbee ve İslâmcılık Sezai Karakoç’un Yazılarında Medeniyetçilik” başlıklı çalışmayı sizlere sunuyoruz. Aydın ve Duran’a göre özcü söylemin, yani Avrupa sömürgeciliğinin dayandığı söylem düzeni ile ona karşı üretilen milli ve küresel söylemlerin artık yer değiştirdiği savı üzerine düşünmek ve geride bırakmak zamanı gelmiştir.

Nesrin Aydın Satar tarafından kaleme alınan “Müslüman Kadının Sesi:İslâmcı Romanların Kadın Yazar ve Anlatıcıları” başlıklı makalesi 1970 ve 1980 yılları içerisinde kadın yazarlar tarafından kaleme alınan iki İslâmcı roman ve bu romanların kadın kahramanları üzerinden sosyo-politik ve sosyo-kültürel konjonktürü ele alıyor.

Gülşen Yaylı tarafından kaleme alınan “Mevlâna Düşüncesinde Hikmet” başlıklı çalışma Mevlânanın hayatı ve eserlerinde hikmet ve hikmet arayışının nasıl bir yeri olduğunu değerlendiriyor.

15 Temmuz Darbe Girişimini ele aldığımız bu sayıda konuya entellektüel bir katkı yaptığımızı düşünüyoruz.

kitab tahlili

GİZLİLİĞİN VE GİZLİ TOPLUMLARIN SOSYOLOJİSİ

-Kitap Tahlili-

RUHİ CAN ALKIN*

Gizliliğin sınırları nedir? İnsanlar neden ya da kimden gizlenir? İnsanlar niçin ve nasıl gizli örgütlenmeler oluşturur ve faaliyetlerini gizlilik içerisinde yürütür? Gizli toplumlarda ve gruplarda, bireysel motivasyonu sağlayan unsurlar nelerdir? Dahası, gizli toplumların tehlike olarak görülmesinin ardında yatan sebepler nelerdir? Alman felsefeci ve sosyolog Georg Simmel, *Gizliliğin ve Gizli Toplamların Sosyolojisi* adlı eserinde, yukarıdaki soruların peşinden titizlikle gider ve gizlilik özelinde yakaladığı örnekler üzerinden, bireysel ve toplumsal manada gizlilik olgusu üzerine felsefi ve sosyolojik açıklamalar getirir.

Sosyolojinin kurucuları arasında gösterilen Simmel, eserin başından sonuna değin gizlilik özelinde hem gündelik hayat sosyolojisine hem de sosyolojinin temel teorik yaklaşımlarına vurgu yapan tanımlara ve örneklemelere gider. Bu açıdan eser, Simmel'in insanlar arası etkileşim temelinde bir sosyal formu açıklama anlayışını yansıtmaktadır. Eserin bazı bölümlerinde en uç bireysel ilişkilerdeki dinamikleri, bazılarındaysa ele alınan gizlilik konusuna dair geniş çaplı sosyal form merkezli analizleri gözlemek mümkündür.

Simmel, eserini gizliliğin tanımını yaparak ve toplumsal bir olgu olarak gizliliğin “kaçınılmazlığı”ndan bahsederek başlatır ve gizli toplumların açık topluma yönelik yaratabileceği tehlikeleri tartışarak sona erdirir. Özelden genele, kavramın felsefi tartışma alanından bizzat gizli topluluklara doğru biçimlenen eser, gizliliğin soyut ve somut yansımalarını ortaya koyması açısından ilgi çekici veriler sunmaktadır.

Simmel'e göre gizlilik, insan varoluşuna dahil bir kavram ve süreçtir. İnsanoğlu, gizlenme ve anlaşılmayı yahut yanlış anlaşılmayı göz önünde

* Simel Georg, (çev.İdil Dünder) Pinhan Yayıncılık, 2016

** Arş.Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü

bulundurarak hareket etme becerisine sahip yegane varlıktır. Kendilik bilincinde olan insanın, Simmel'e göre tamamıyla şeffaf bir yaşam sürdürmesi bir mittir. Bu sebeple, hemen hemen kimse başkaları hakkında yorum yapmaktan, karşı tarafın muhtemel gizli ya da mahrem alanlarını araştırmaktan kendini alıkoyamaz. Bu durum, gizliliğin gerilimi olarak tanımlanabilir. Bu gerilim, karşı tarafın gizli noktaları öğrenme isteğiyle bireyin sırrını koruması ve bu yönde sergilediği refleksler arasında gidip gelmektedir. Gizliliğin bu iki yönlü (birey ve öteki) yapısı, onu tam da Durkheim'ın toplumsal olgu tanımında olduğu gibi “kaçınılması mümkün olmayan” ya da “karşı gelindiği takdirde baskısını hissettiren” bir pozisyona sokar. Örneğin, aile üyeleri arasında gizli kalması gereken bir şeyi açık ettiğimizde ya da kendimize dair gizli kalması gereken bir durum ortaya çıktığında bu baskıyı fazlasıyla hissedebiliriz.

Simmel, gizliliğin olumsuz çağrışımlarının yanı sıra, bu kavramın pozitif yönlerine de vurgu yapar. Eserde, gizliliğin mahremiyetin korunmasını sağlayan toplumsal bir unsur olduğu hatırlatılır. Öte yandan, gizlilik sürecinin grup oluşumunda oynadığı hayati role de vurgu yapılır. Eserde gizliliğin işlevsel boyutunun tartışıldığı bölümlerde, yalan olgusuna ayrı ve geniş bir parantez açılır. Simmel'e göre gizlilik ve onun bir sonucu (ve kimi noktalarda sebebi) olarak yalan, tıpkı suçun normal olması gibi toplumsal organizasyonda normal karşılanan bir olgudur. Bilhassa gizli toplumların oluşumunda yalanla kurulan ontolojik bağı gözlemek mümkündür. Bunun yanı sıra, eserde yalanın ve gizliliğin ele alınış biçimi, yalnızca işlevselci değil, aynı zamanda antagonist bir arka plana da sahiptir. Simmel, insan doğasının zıtlıklarla ve gelgitlerle örülü olduğunu iddia eder. Ona göre rekabet ve uzaş, uyum ya da uyumsuzluk, yalan ve gizliliğin bir açıdan sebebi bir açıdan da sonucu olabilmektedir.

Eserde gizliliğin bir kavram olarak ele alınışından bizzat gizli toplumların analizine geçiş aşamasında bazı kritik kavramlar gündeme getirilir. En dikkat çekenleri ise güç ve belirsizlik kavramlarıdır. Bilme ya da bilmeme temelinde şekillenen gizlilik, bilgiyi elinde tutana ayrıcalık sağlamak ve diğerleri muhtemel bilginin belirsizliğiyle karşı karşıya kalmaktadır. Simmel bu durumu bir örnekle netleştirir. Gündelik hayatta karşımızdaki kişinin merak ettiği bir hususa tam açıklık getirmeden “bilmediğin şeyler var” dememiz, bizi hem daha güçlü bir pozisyona sokmakta hem de bize bir ayrıcalık sağlamaktadır. Bu durum, bizi ve bilgimizi mistik bir kalıba da sokmaktadır. Simmel'e göre gizli toplumların oluşması ve sürdürülmesindeki en etkin

nokta tam da bu mistiklik ve merak uyandıran gizli alanlardır. Özel ve ortak amacın kutsanması, bu gizlilik ve mistifikasyonu daha da derinleştirir. Bu sayede, Simmel'in çerçevesini çizdiği üzere gizlilik, açık dünyaya "paralel" olarak yeni türden bir gerçeklik oluşturmaktadır.

Eserde, gizli toplumların ve paralel gerçekliğin kurulma şekillerinin ve çeşitlerinin sınıflanması yapılmaktadır. Bunlardan birisi, üyelerinin çoğunun birbirlerini tanımadığı gizli topluluklardır. Yukarıda bahsedilen mistifikasyon, anonimlik sosuyla daha etkin ve çekici hale getirilir. Burada bir amaç doğrultusunda örgütlendiği varsayımıyla kendi gizlilik alanını oluşturan fakat birbirlerinden dahi haberi olmayan bireyler vardır. Tabandakilerin muhatap olduğu üst rütbeliler, gizli topluma yönelik aidiyetin temel kanallarından birisidir. Simmel'in farklı örneklerle çerçevesini çizdiği ikinci tip gizli toplum ise üyelerinin birbirinden haberdar olduğu; gizli kalması gereken bireylerin varlığı değil; bireyler arası koordinasyon olduğu toplumlardır.

Simmel'in verdiği örneklerden hareketle ortaya çıkan bu iki temel gizli toplum biçiminde birçok ortak husus mevcuttur. Bunlardan ilki aidiyettir. Simmel, bireylerin gruba yönelik aidiyetinin grubun amaçlarının ve araçlarının tam olarak beyan edilmemesi ya da görünür kılınmaması ile mümkün olacağını iddia eder. Bilhassa örgütlenme aşamasında olan gizli toplumlarda, bu durum kaçınılmaz bir kural olarak karşımıza çıkar. İkinci olarak, gizli toplumlarda "önemli" olarak görülen bireyler karşısında sıradan üyeler her zaman temkinli ve daha saygılı davranmaktadır. Açık toplumda herhangi bir şekilde saygı görmeyen bireyler, gizli toplumda kurulan paralel gerçekliğin dar, orta ya da geniş çaplı birer yürütücüsü olarak üst mertebelere yükselebilir. Bununla bağlantılı olarak, yaratılan bu paralel gerçekliğin yani gizli toplumun sürdürülebilirliği açısından, kendini saklama ve daimi güven tesisi hayati birer unsurdur. Üyeler, bunun için çeşitli türde *tedbir*ler almak üzere eğitilir. Simmel'in üzerinde durduğu noktalardan birisi olarak, semboller, belirli formlar, sabit davranış modelleri, belirli bir jargon, tüm bunların şekil bulduğu "söylem" ve yukarıda işlevi dile getirilen *yalan* olgusu, gizli toplumların birer *tedbir* unsurudur. Simmel bu durumu "askeri ve dini boyut" olarak açıklar. Hiyerarşi ve mistifikasyon, bu iki boyutun somut karşılıklarıdır. Bu somut alanı perçinlemek, yine Simmel'in ilgili bölümdeki ifadesiyle "oto disiplin ve sessizlik" ile mümkün olacaktır.

İnsanları gizli bir topluluk kurmaya iten faktörler, eserde ele alındığı şekliyle kimlik olgusu temellidir. Gizli toplumun ötekisi olarak açık toplum, Simmel'e göre "ulvi amaçlara" ulaşmak için yeterli bir yapı sunamaz. Fakat

Simmel'in ifadesiyle "içeriği mantıksız ve mistik olsa da", (sonradan değişme ihtimali olmakla birlikte) açık ve net bir kuruluş amacı taşıyan gizli toplum bireye bilinçli bir varoluş alanı sağlar. Bunun yanında, açık toplumda herhangi bir mahremiyet ilişkisi geliştirmek zorken, gizli toplum en üstten üyelerine bir mahrem alan ve aşkın bir duygusal bağ sunar. Bunlar, modern toplumda insanların arayıp bulmakta güçlük çektiği alanlardır. Kısacası, tekdüze ve amaçsız açık toplumun bir ötekisi olarak şekillendirilen gizli toplum, bireye ve dünyaya belli semboller, ilişkiler, mahremiyet ve mistik alanlarla ruh katan bir yapıdır ve üye toplama sürecinde bu yapıdan fazlasıyla faydalanılır.

Eser, tam da bu noktada gizli toplumların yarattığı ve yaratması muhtemel tehlikeye dair açıklama ve örneklerle sona erer. Simmel'in ifadesiyle, "gizli toplumlarda açık toplumun yasalarına karşı anarşist ve negatif bir tavır mevcuttur". Bunun en temel sebebi, en iyi ve en doğru etrafında örgütlenildiğini varsayan gizli toplum üyelerinin, ötekini -yani açık toplumu- bir otorite olarak görmeme yönündeki doğal refleksidir. Bu sebeple, açık bir toplum için suç sayılacak nitelikteki eylemler, gizli toplumlar için normal olarak karşılanabilir. Bu tür durumlarda, Simmel'in ifadesiyle şöyle bir ilke geçerlidir: "Gizli toplumun amaçları ne kadar fazla suç özelliği taşırsa, lidere itaat ve liderin gücü o kadar artar". Bu durum ise kısır bir döngü halinde, liderin ağzından çıkanın sorgulanamaz bir gerçek olduğu yönündeki yanılısımaı doğurur. Gizli toplumun tabanındakiler bu yanılısımanın fazlasıyla etkisinde kalmaktadır. Simmel'e göre (özellikle çömez) üyeler iyi bir sır saklayıcı olmalı ve gerekirse *haşhaşiler* gibi, amaca ulaşmak için her türlü ahlaki yoksunluğu sergileyebilmelidir. Bu da, gizli toplumlarda bir noktadan sonra insan aklının -amiyane bir tabirle- kiraya verildiğinin beyanıdır. Açık toplumun değerlerine kapalı olan birey, "karakteristik sorumsuzluk" haliyle kişiliğini kaybeder. Bunun bir sonucu olarak, gizli toplumların yapısı ve işleyişine dair üyeler tarafından getirilecek eleştiriler -yani açık toplumda kazanılan kişiliğin gizli toplumda da korunması talebi- ihanet suçlamasına sebep olabilir. Michels'in oligarşinin tunç yasası olarak nitelediği süreç, gizli toplumlarda aristokratik bir şekilde kurulan ve lideri diğerlerinden daha fazla referans aldığı iddiasında olan kliklerce işletilir.

Gizliliğin ve Gizli Toplamların Sosyolojisi adlı eser, bireyin gizlilikle kaçınılmaz münasebetini ve bilhassa formel ilişkilerin sürdürüldüğü kamusal dünyada, belki de en fazla tecrübe edilen "bir şeyleri gizleme sürecini" çeşitli perspektiflerden ele alır. Diğer bir ifadeyle eser, gizliliği sosyalleşme

sürecinin olmazsa olmaz kavramlarından birisi olarak ortaya koyar. Eserinin ilk bölümlerinde gizliliğe dair girilen bu kavramsal ve ontolojik analiz, ilerleyen bölümlerde yerini gizli toplumların kuruluş şekillerine ve gizli toplumun açık toplumdaki ayrıştığı noktalara bırakır. Bireyin gizli toplumla olan bağının merkeze alındığı bu bölümler, gizli toplumlarca yürütülen faaliyetlerin açık topluma karşı doğurabileceği risk ve tehlikelere dair örneklerle zenginleştirilmiştir. Simmel tarafından bu yönde açıkça dile getirilen bir ifade olmasa da eser, gizli toplumlara ve üyelerinin karakterlerine dair bir ideal tip çalışması olarak da okunabilir.